

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER

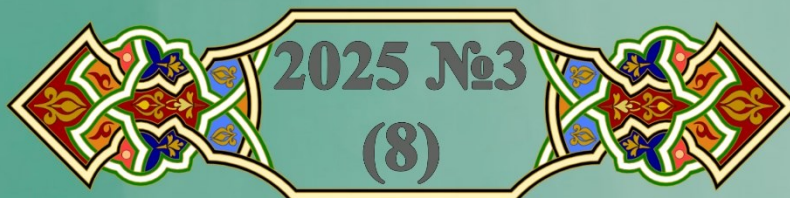
p-ISSN 2992-9229

e-ISSN 3060-5318

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

Xalqaro ilmiy jurnal

Samarqand-2025

p-ISSN 2992-9229

e-ISSN 3060-5318

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

XALQARO ILMIY JURNALI

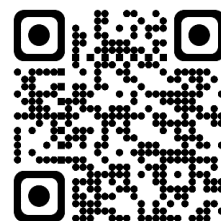
“TURKOLOGICAL RESEARCH” INTERNATIONAL SCIENTIFIC
JOURNAL

ULUSLARARASI “TÜRKOLÖJİ ARAŞTIRMALARI” DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Jurnal rasmiy sayti: <https://turkologiya.samdu.uz/>

SAMARQAND – 2025

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “TURKOLOGICAL RESEARCH”
ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Bosh muharrir:	Bosh muharrir o‘rinbosari:
Juliboy ELTAZAROV <i>f.f.d., professor (O‘zbekiston)</i>	Roxila RUZMANOVA <i>f.f.n., dotsent (O‘zbekiston)</i>
TAHRIRIYAT KENGASHI:	
Rustam XALMURADOV – t.f.d., professor, Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti rektori (O‘zbekiston); Hakim XUSHVAQTOV – f.m.f.d., professor, Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori (O‘zbekiston); Akmal AHATOV – t.f.d., professor, Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti xalqaro hamkorlik bo‘yicha prorektori (O‘zbekiston); Muslihiddin MUHIDDINOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Ibodulla MIRZAYEV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Shuhrat SIROJIDDINOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Suyun KARIMOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Murodqosim ABDIYEV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Azamat PARDAYEV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Musa YULDASHEV – f.f.n., professor (O‘zbekiston); Dilfuza DJURAKULOVA – t.f.n., professor (O‘zbekiston); Aftondil ERKINOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Qosimjon SODIQOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston);	Muhabbat QURBONOVA – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Ali AKAR – f.f.d., professor (Turkiya); Abduselam ARVAS – f.f.d., professor (Turkiya); Funda TOPRAK – f.f.d., professor (Turkiya); Musa Shamil YUKSEL – f.f.d., professor (Turkiya); Temur KOJAO‘G‘LI – f.f.d., professor (AQSH); Hayrunnisa ALAN – f.f.d., professor (Turkiya); Varis CHAKAN – f.f.d., professor (Turkiya); Almaz ULVI – f.f.d., professor (Ozarbayjon); Emrah YILMAZ – Phd, dotsent (Turkiya); Foziljon SHUKUROV – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Dilshod XURSANOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Shahnoza XUSHMURODOVA – DSc, professor (O‘zbekiston); Dinara ISLAMOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Feruza JUMANIYAZOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Istoda RASULOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Dilorom MUMINOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Zarifa XUSANOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Feruza MANUKYAN – Phd (O‘zbekiston); Mas’ul muharrir: PhD, dotsent Zokir BAYNAZAROV (O‘zbekiston); Texnik xodim: Raxmatulla SHOKIROV (O‘zbekiston).

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL RESEARCH”

ULUSLARARASI “TÜRKOLÖJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Главный редактор:

Жулибой ЭЛТАЗАРОВ

д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Заместитель главного редактора:

Рохила РУЗМАНОВА

к.ф.н., доцент (Узбекистан)

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Рустам ХАЛМУРАДОВ – д.т.н., профессор,
ректор Самаркандского государственного
университета имени Ш.Рашидова
(Узбекистан);

Хаким ХУШВАКТОВ – д.ф.-м.н., профессор,
проректор по научной работе и инновациям
Самаркандского государственного
университета имени Ш.Рашидова
(Узбекистан);

Акмал АХАТОВ – д.т.н., профессор,
проректор по международному
сотрудничеству Самаркандского
государственного университета имени
Ш.Рашидова (Узбекистан);

Муслихиддин МУХИДДИНОВ – д.ф.н.,
профессор (Узбекистан);

Ибодулла МИРЗАЕВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Шухрат СИРОЖИДДИНОВ – д.ф.н.,
профессор (Узбекистан);

Суюн КАРИМОВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Муродкасым АБДИЕВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Азамат ПАРДАЕВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Муса ЮЛДАШЕВ – к.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Дилфуза ДЖУРАКУЛОВА – к.и.н., доцент
(Узбекистан);

Афтондил ЭРКИНОВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Касимжон СОДИКОВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Мухаббат КУРБАНОВА – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Али АКАР – д.ф.н., профессор (Турция);

Абдуселам АРВАС – д.ф.н., профессор (Турция);

Фунда ТОПРАК – д.ф.н., профессор (Турция);

Муса Шамиль ЮКСЕЛЬ – д.ф.н., профессор
(Турция);

Темур КОДЖАОГЛУ – д.ф.н., профессор
(США);

Хайрунниса АЛАН – д.ф.н., профессор (Турция);

Варис ЧАКАН – д.ф.н., профессор (Турция);

Алмаз УЛЬВИ – д.ф.н., профессор
(Азербайджан).

Эмрах ЙИЛМАЗ – PhD, доцент (Турция);

Фозилжон ШУКУРОВ – PhD, доцент
(Узбекистан);

Дилшод ХУРСАНОВ – PhD, доцент
(Узбекистан);

Шахноза ХУШМУРОДОВА – DSc, профессор
(Узбекистан);

Динара ИСЛАМОВА – PhD, доцент
(Узбекистан);

Феруза ДЖУМАНИЯЗОВА – PhD, доцент
(Узбекистан);

Истода РАСУЛОВА – PhD, доцент (Узбекистан);

Дилором МУМИНОВА – PhD, доцент
(Узбекистан);

Зарифа ХУСАНОВА – PhD, доцент
(Узбекистан);

Феруза МАНУКЯН – Phd (Узбекистан);

Ответственный редактор: PhD, доцент **Зокир
БАЙНАЗАРОВ** (Узбекистан)

Технический персонал: **Рахматулла ШОКИРОВ**
(Узбекистан)

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL RESEARCH”

ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ”

Chief Editor:/ Deputy Chief Editor:

Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV (Uzbekistan)

Ass. Prof. Dr. Rokhila RUZMANOVA (Uzbekistan)

Baş Editör:/ Baş Editör Yardımcısı:

Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV (Özbekistan)

Doç. Dr. Rohila RUZMANOVA (Özbekistan)

EDITORIAL TEAM:/ BİLİM KURULU:

Prof. Dr. Rustam KHALMURADOV – Rector of Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Prof. Dr. Hakim KHUSHVAKTOV – Vice-Rector for Research and Innovation, Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Prof. Dr. Akmal AKHATOV – Vice-Rector for International Cooperation of Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Prof. Dr. Muslihiddin MUKHIDDINOV (Uzbekistan)

Prof. Dr. Ibodulla MIRZAEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Shukhrat SIROJIDDINOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Suyun KARIMOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Murodkasim ABDIEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Azamat PARDAEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Musa YULDASHEV (Uzbekistan);

Ass. Prof. Dr. Dilfuza DJURAKULOVA (Uzbekistan);

Prof. Dr. Aftondil ERKINOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Kasimjon SODIKOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Muhabbat KURBANOVA (Uzbekistan);

Prof. Dr. Ali AKAR (Turkey);

Prof. Dr. Abdusalam ARVAS (Turkey);

Prof. Dr. Funda TOPRAK (Turkey);

Prof. Dr. Musa Shamil YUKSEL (Turkey);

Prof. Dr. Temur KOJAOGU (USA);

Prof. Dr. Hayrunnisa ALAN (Turkey);

Prof. Dr. Varis CHAKAN (Turkey);

Prof. Dr. Almaz ULVI (Azerbaijan);

Ass. Prof. PhD. Emrah YILMAZ (Turkey);

Ass. Prof. PhD. Foziljon SHUKUROV (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Dilshod KHURSANOV (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Shakhnoza KHUSHMURODOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Dinara ISLAMOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Feruza JUMANIYAZOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Istoda RASULOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Dilorom MUMINOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Zarifa HUSANOVA (Uzbekistan);

PhD. Feruza MANUKYAN (Uzbekistan);

Managing editor: *Ass. Prof. PhD. Zokir BAYNAZAROV* (Uzbekistan)

Technical staff: **Rakhmatulla SHOKIROV** (Uzbekistan)

Prof. Dr. Rustam HALMURADOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Rektörü (Özbekistan);

Prof. Dr. Hakim HUŞVAKTOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Araştırma ve İnovasyondan Sorumlu Rektör Yardımcısı (Özbekistan);

Prof. Dr. Akmal AHATOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Uluslararası İşbirliğinden Sorumlu Rektör Yardımcısı (Özbekistan);

Prof. Dr. Muslihiddin MUHİDDİNOV (Özbekistan);

Prof. Dr. İbodulla MİRZAYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Şuhrat SİROCİDDİNOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Suyun KARİMOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Murodkasım ABDİYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Azamat PARDAYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Musa YULDAŞEV (Özbekistan);

Doç. Dr. Dilfuza CURAKULOVA (Özbekistan);

Prof. Dr. Aftondil ERKİNOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Kasimcon SODİKOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Muhabbat KURBANOVA (Özbekistan);

Prof. Dr. Ali AKAR (Türkiye);

Prof. Dr. Abdusalem ARVAS (Türkiye);

Prof. Dr. Funda TOPRAK (Türkiye);

Prof. Dr. Musa Şamil YÜKSEL (Türkiye);

Prof. Dr. Timur KOCAOĞLU (ABD);

Prof. Dr. Hayrunnisa ALAN (Türkiye);

Prof. Dr. Varis ÇAKAN (Türkiye);

Prof. Dr. Almaz ÜLVİ (Azerbaycan);

Doç. Dr. Emrah YILMAZ (Türkiye);

Doç. Dr. Fozilcon ŞUKUROV (Özbekistan);

Doç. Dr. Dilşod HURSAVOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Şahnoza HUŞMURODOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Dinara İSLAMOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Feruza CUMANIYAZOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Istoda RASULOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Dilorom MUMİNOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Zarifa HUSANOVA (Özbekistan);

Dr. Feruza MANUKYAN (Özbekistan);

Sorumlu Editör: *Doç., Dr. Zokir BAYNAZAROV* (Özbekistan)

Teknik Personel: **Rahmatullah ŞOKİROV** (Özbekistan)

MUNDARIJA | CONTENT | İÇERİK | СОДЕРЖАНИЕ

TURKIY XALQLARNING QADIMIY TARIXI

YULDASHEV Muso, YULDASHEVA Dilshoda

TURKIYLAR UZOQ O‘TMISH SIVILIZATSIYASINING SHOHIDI (SHUMER, ETRUSK, SHIMOLIY AMERIKA HINDU VA TURKIY TILLARI QIYOSIDA).....7

SAYFULLAEV Baxtiyor, ERGASHEV Odil, UNGALOV Lazizbek

QO‘SHRABOT TUMANINING QADIMGI TOSH (PALEOLIT) DAVRI YODGORLIKLARI15

TURK DUNYOSI TADQIQOTLARI

Gulnoz SATTOROVA

RIZO NURNING ADABIYOTSHUNOSLIKKA DOIR TADQIQOTLARI.....23

Emrah YILMAZ

DİLİN İÇ YÜZÜ VE KULLANIM ALANLARI29

G‘AFFOROV Alisher

BADIIY ASAR NOMI SIFATIDA QO‘LLANAYOTGAN BIRIKMASHAKLLARNING AYRIM FUNKSIONAL-SEMANTIK XUSUSIYATLARI.....41

ODINAYEV Chingiz

TURK XOQONLIGI DAVRIDA SUG‘D VOHA HUKMDORLIGINING UNVONLAR TIZIMI47

Muhammadixon BUZRUKOV

SA‘DUDDIN MAS‘UD TAFTAZONIYNING SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETIDA SAQLANAYOTGAN RIYOZIYOT ILMIGA OID QO‘LYOZMA ASARI XUSUSIDA.....54

ABBOSOV Habibullo

SOHIBQIRON AMIR TEMUR MA‘NAVIY DUNYOSI ALISHER NAVOIY TALQINIDA60

SAFAYEV Mansur

TURKISTON GILAM SAN‘ATI: KOLLEKSIONERLIK VA KO‘RGAZMALAR FAOLIYATI KONTEKSTIDA.....67

ДОСПАНОВ Октябрь

ИСТОРИКО-ЭТНОГРАФИЧЕСКИЙ И КУЛЬТУРНЫЙ АНАЛИЗ ТРАДИЦИОННОГО РЫБОВОДСТВА У НАРОДОВ ЮЖНОГО ПРИАРАЛЬЯ75

FURKATOVA Maxliyo

THE UZBEK ACCUSATIVE CASE IN ENGLISH: A CONTRASTIVE-TYPOLOGICAL STUDY.....83

MUXAMMADIYEV Nodir

QASHQADARYO VILOYATI O‘ZBEK SHEVALARIDAGI O‘ZLASHMA SO‘ZLAR SEMANTIKASI90

Uzm. Esra Yarız

BEDRİYE NAİM MUTLU‘NUN “BİTMEYEN HİKÂYELER” VE “AİLE AĞACI” KİTAPLARI ÜZERİNE İNCELEMELER95

Zeynep GÜLER

SEVİNÇ ÇOKUM‘UN HİLAL GÖRÜNÜNCÜ ROMANINDA TÜRKÇÜ TAVIRI.....102

ADABIY ALOQALAR, QIYOSIY TILSHUNOSLIK VA ADABIYOTSHUNOSLIK

SATTOROV Begzod

XITOY VA TURKIY ADABIYOTDA KONNOTATIV NOMINATSIYA: MAQOLLAR VA SHE‘RIYAT KONTEKSTIDA TADQIQOT108

Foziljon SHUKUROV

“JAVOBIYA” AN‘ANASINING MOVAROUNNAHR SHOIRLARI IJODIDAGI O‘RNI115

BAYIMBETOVA Mexriban

THE FORMATION SYSTEM OF IMITATIVE WORDS IN THE ENGLISH AND KARAKALPAK LANGUAGES.....120

РАДЖАБОВ Анвар

РЕЦЕПЦИЯ ТЮРКО-ПЕРСИДСКОЙ ПОЭЗИИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ РУССКИХ ПОЭТИЧЕСКИХ ПЕРЕВОДОВ128

AZIZ MUSHTARIY!

Ushbu sonning asosiy o'qi, tilning badiiy chuqurligi bilan tarixning qadimiy izlarini birlashtiruvchi o'ziga xos tadqiqotlardan tashkil topgan. She'riyatda til birliklarining takrori va konnotativ quvvati, Alisher Navoiyning ulug' hukmdor Amir Temurning ma'naviy dunyosiga doir sharhlari, Turk-fors she'riyatining ruscha tarjimalari ushbu yozuvning adabiyot kategoriyasidagi asosiy doirasini shakllantirgan. Shu bilan birga, Xitoy va turkiy adabiyotdagi konnotativ nominatsiya, ingliz va qoraqalpoq tillaridagi taqlid so'zlarning yasaliş tizimi qiyosiy ravishda ko'rib chiqilgan. Tarix va arxeologik tadqiqotlar orqali turkiy xalqlarning qadimiy Shumer va Etrusk tillari bilan qurgan sivilizatsion aloqasiga diqqat jalb etilgan. Turk Xoqonligi davridagi Sug'd unvonlar tizimlari o'rganilgan va Qo'shrabat hududidagi Paleolit davriga oid arxeologik topilmalar vositasida madaniy merosimizning turli qatlamlari ko'z oldiga keltirilgan. Yakunda; Turkiston gilam san'atining kolleksiyonerlik kontekstidagi qadri, Samarqandda topilgan noyob matematika qo'lyozmasining muhtevosi, badiiy asarlar nomining funksional xususiyatlari, tilning ichki mohiyati va qo'llanish sohalari, Qashqadaryo shevalaridagi o'zlashma iboralarning semantikasi bilan to'ldirilgan ushbu boy to'plam, o'quvchilarga madaniy va ilmiy jihatdan turli xil istiqbollarni taqdim etmoqda.

TAHRIRIYAT

DEAR READER!

The central axis of this issue consists of original research that integrates the artistic depth of language with the ancient traces of history. The recurrence and connotative power of linguistic units in poetry, Alisher Navoi's commentaries on the spiritual world of the great ruler Amir Timur, and the reception of Turco-Persian poetry through Russian translations have formed the core framework for the literature category of this writing. Furthermore, connotative nomination in Chinese and Turkic literature, and the word-formation system of imitative words in the English and Karakalpak languages have been comparatively addressed. Through historical and archaeological studies, attention has been drawn to the civilizational connection established by the Turkic peoples with the ancient Sumerian and Etruscan languages. The titles of the Sogdian rulers during the Turkic Khaganate period have been examined, and various layers of our cultural heritage have been brought to light through Paleolithic archaeological findings in the Qushrabad region. Finally; this rich compilation, completed with the value of Turkestan carpet art in the context of connoisseurship, the content of a rare mathematics manuscript found in Samarkand, the functional characteristics of artistic work titles, the inner essence and areas of use of language, and the semantics of non-literal expressions in the Kashkadarya dialects, offers various perspectives to readers from a cultural and scientific standpoint.

EDITORIAL BOARD

SEVGİLİ OKUYUCU!

Bu sayının ana eksenini, dilin sanatsal derinligi ile tarihin kadim izlerini birleştiren özgün araştırmalardan oluşmaktadır. Şiirde dil birliklerinin tekrarı ve çağrışımsal gücü, Alî Şîr Nevâî'nin büyük hükümdar Emir Timur'un manevi dünyasına dair yorumları, Türk-Fars şiirinin Rusça çevirileri konuları yazının edebiyat kategorisindeki temel çerçevesini oluşturmuştur. Bununla birlikte Çin ve Türk edebiyatındaki konnotatif adlandırma, İngilizce ve Karakalpakça'daki yansıma sözcüklerin yapısı karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Tarih ve arkeoloji çalışmaları üzerinden Türklerin kadim Sümer ve Etrusk dilleriyle kurduğu medeniyet bağlantısına dikkat çekilmiştir. Türk Kağanlığı dönemindeki Soğd unvan sistemleri incelenmiş ve Kuşrabad bölgesindeki Paleolitik döneme ait arkeolojik bulgular aracılığıyla kültürel mirasımızın farklı katmanları gözler önüne serilmiştir. Son olarak; Türkistan kilim sanatının koleksiyonerlik bağlamındaki değeri, Semerkant'ta bulunan nadir bir matematik el yazmasının muhtevası, bediî eserlerin işlevsel özellikleri, dilin iç yüzü ve kullanım alanları, Kaşkaderya ağızlarındaki dolaylı anlatımların semantiği ile tamamlanan bu zengin seçki, okuyuculara kültürel ve bilimsel açıdan farklı perspektifler sunmaktadır.

YAYIN KURULU

УВАЖАЕМЫЙ ЧИТАТЕЛЬ!

Основу данного выпуска составляют оригинальные исследования, которые объединяют художественную глубину языка с древними страницами истории. В разделе поэзии рассматриваются повторяемость и коннотативная сила языковых единиц; представлены комментарии Алишера Навои, посвящённые духовному миру великого правителя Амира Темура; а также анализируются русские переводы тюрко-персидской поэзии, формирующие основное направление литературной категории этого номера. В сравнительном аспекте анализируются коннотативная номинация в китайской и тюркской литературе, а также система словообразования звукоподражательных слов в английском и каракалпакском языках. Посредством исторических и археологических исследований обращается внимание на цивилизационные связи тюркских народов с древними шумерским и этрусским языками. Изучены системы согдийских титулов периода Тюркского каганата, а археологические находки палеолитического периода, обнаруженные на территории Кушрабадского региона, позволяют реконструировать различные пласты нашего культурного наследия. В заключение, этот обширный сборник, дополненный исследованиями о ценности туркестанского коврового искусства в контексте коллекционирования, содержании уникальной математической рукописи, найденной в Самарканде, функциональных особенностей наименований художественных произведений, внутренней сущности и сферах употребления языка, а также семантике заимствованных выражений в кашкадарьинских говорах, предлагает читателям широкий спектр культурных и научных перспектив.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИИ

DİLİN İÇ YÜZÜ VE KULLANIM ALANLARI

Doç. Dr. Emrah YILMAZ,

Semer kant Devlet Üniversitesi Türkoloji
Araştırmaları Enstitüsü (Semerkant, Özbekistan)

 E-mail: emraylmz@gmail.com

 ORCID: 0000-0002-8062-116X

 DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17509894>

Özet: Dil, en geniş tanımıyla, insan iletişimini mümkün kılan çok katmanlı bir göstergeler sistemidir. Bu sistem, yalnızca fonetik ve sözcük dağarcığından ibaret olmayıp; jestler, mimikler, el, kol, yüz ve beden hareketleri gibi tüm sözsüz iletişim unsurlarını da kapsar. Bu bütünsel yapısı nedeniyle dil, toplumsal, kültürel ve bilişsel bir olgu olarak değerlendirilir. Her toplum, kendi kültürel yapısı, değer sistemi ve iletişim gelenekleri çerçevesinde bu göstergelere özgül anlamlar yükler. İşte bu noktada, dilin hem sözlü hem de sözsüz boyutunun derinlemesine incelenmesi ihtiyacı, göstergebilim (semyotik) disiplinini doğurmuştur. Göstergebilim; dilin derin yapısını “gösteren, gösterilen ve gönderge” üçgeni ekseninde inceleyerek, dış dünya ile iç dünya arasında bağ kurar. Kavramların anlam sınırları etrafında yapılan bu çözümleme; sanattan siyasete kadar tüm anlam sistemlerini kapsar.

Makalede, Türkçeyi yabancı dil olarak edinen öğrencilere yönelik, temel düzeydeki dil türlerinin sistematik bir tasnifinin sunulması hedeflenmiştir. Bu tasnif; *dilbilimsel* (ana dil, ana dili, ölü dil, ikiz dil, vb.), *iletişimsel* (işaret dili, ıslık dili, gizli dil, vb.), *kuramsal* (üst dil, alt dil, yapay dil, vb.) ve *işlevsel* (hukuk dili, tıp dili, yazılım dili, vb.) olmak üzere dört ana kategori altında toplanmıştır. Dolayısıyla dilin bir iletişim aracı olmasının ötesinde, kavram dünyamızı şekillendiren çok yönlü bir kodlama sistemi olduğu vurgulanmıştır.

Anahtar kelimeler: *Dilsel gösterge modelleri, göstergebilim, dilin kullanım alanları.*

TILNING ICHKI MOHIYATI VA QO‘LLANISH SOHALARI

Anotatsiya: Til, eng keng ta’rifda, insonlar o’rtasidagi muloqotni ta’minlaydigan, ko’p qatlamli belgilar tizimidir. Bu tizim faqat fonetika va lug’at boyligidan iborat bo’lmagan, balki imo-ishoralar, mimikalar, qo’l, yuz va tana harakatlari kabi barcha so’zsiz muloqot elementlarini ham o’z ichiga oladi. Ushbu yaxlit tuzilishi sababli til ijtimoiy, madaniy va kognitiv hodisa sifatida baholanadi. Har bir jamiyat o’z madaniy tuzilishi, qadriyatlar tizimi va muloqot an’analari doirasida bu belgilarga o’ziga xos ma’nolar yuklaydi. Aynan shu nuqtada, tilning og’zaki va so’zsiz o’lchamlarini chuqur o’rganish ehtiyoji Semiotika (ko’rsatkichlar nazariyasi) fanini keltirib chiqargan. Semiotika tilning chuqur tuzilishini “ko’rsatuvchi, ko’rsatiluvchi va moslama (referent)” uchburchagi o’qi atrofida tekshirib, tashqi dunyo bilan ichki dunyo o’rtasida bog’lanish o’rnatadi. Tushunchalarning ma’no chegaralari atrofida olib borilgan bu tahlil san’atdan siyosatgacha bo’lgan keng yelpazadagi barcha ma’no ishlab chiqaruvchi tizimlarni qamrab oladi.

Mazkur maqolada, turk tilini xorijiy til sifatida o’rganayotgan talabalar uchun, asosiy darajadagi til turlarining tizimli tasnifi taqdim etilishi maqsad qilingan. Bu tasnif to’rtta asosiy kategoriya ostida jamlangan: lingvistik (ona tili, milliy til, o’lik til, egizak til va boshqa), kommunikativ (imo-ishora tili, hushtak tili, maxfiy til, va boshqa), nazariy (ust til, ost til, sun’iy til va boshqa) va funksional (huquq tili, tibbiyot tili, dasturiy ta’minot tili va boshqa). Natijada, tilning shunchaki muloqot vositasi bo’lishdan tashqari, bizning tushunchalar olamimizni shakllantiruvchi ko’p qirrali kodlash tizimi ekanligi ta’kidlangan.

Kalit soʻzlar: *Tilshunoslik belgilari modellari, semiotika, tilning qoʻllanish sohalari.*

THE INNER NATURE OF LANGUAGE AND ITS AREAS OF USE

Abstract. Language, in its broadest definition, is a multilayered system of signs that enables human communication. This system is not merely composed of phonetics and vocabulary; it also encompasses all non-verbal communication elements such as gestures, facial expressions, and movements of the hands, arms, face, and body. Due to this holistic structure, language is regarded as a social, cultural, and cognitive phenomenon. Every society, within its own cultural structure, value system, and communication traditions, assigns specific meanings to these signs. It is at this juncture that the need for an in-depth examination of both the verbal and non-verbal dimensions of language gives rise to the discipline of semiotics. Semiotics examines the deep structure of language through the “signifier, signified, and referent” triangle, thereby establishing a connection between the outer and inner worlds. This analysis, conducted around the boundaries of conceptual meaning, covers all systems that produce meaning, from art to politics.

The article aims to present a systematic classification of basic-level language types for students acquiring Turkish as a foreign language. This classification is grouped under four main categories: linguistic (mother tongue, vernacular language, dead language, twin language, etc.), communicative (sign language, whistle language, secret language, etc.), theoretical (metalanguage, sublanguage, artificial language, etc.), and functional (language of law, medical language, software language, etc.). Consequently, the text emphasizes that language is not just a tool for communication but a multifaceted coding system that shapes our conceptual world.

Keywords: *Linguistic sign models, semiotics, areas of language use.*

Giriş. Dil, bir iletişim aracı olmanın çok ötesinde; tasavvurun can bulduğu yer, hayalin dokunduğu kumaş ve idrakin zirveye ulaştığı kavrayışın ta kendisidir. Dili konu edinen çok sayıda farklı disiplin mevcuttur; bu çeşitlilik içinde dile ilişkin ileri sürülen bilgiler de bir hayli fazladır. Muharrem Ergin dilin vasıflarını; tabî bir vasıta, canlı bir varlık, gizli antlaşmalar sistemi, içtimai ve millî bir müessese olarak sıralar. Buna bağlı olarak dilin ne olduğu sorusunu şöyle cevaplandırır: “*Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabî bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş toplumsal bir kuruluştur*” (Ergin, 2009: 4-5). Ancak dilin canlı bir varlık olduğu kanısına karşı çıkan dillciler de olmuştur. Dil ve Söz ayrımını yaparak geliştirdiği kuramla modern dil biliminin kurucusu kabul edilen İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure’ün görüşlerinden hareketle Talat Tekin; “*dilin, canlı bir varlık değil; bir toplum kurumu, nesne ve kavramları gösteren sesli işaretler sistemi*” olduğunu ileri sürmüştür. Tekin’e göre, “*İsraillilerin iki bin yıldır konuşulmayan, ölü bir dil durumunda olan İbrani dilini diriltmeleri ve İsrail devletinin resmî dili yapmaları, dilin canlı bir varlık olduğu görüşünü çürütmektedir.*”

Yukarıdaki tanımlardan işaret edildiği üzere; dilin canlı veya ölü olması vasıfları vurgulanmıştır. Dünya üzerinde konuşulan dillerin sayısı altı bin civarında olduğu tahmin edilmektedir. Ancak Hititçe, Latince, Eski Yunanca gibi dilleri günümüzde iletişim amacıyla kullanan herhangi bir topluluk var olmadığı için bu dillere “ölü diller” denilmektedir. Akdeniz kıyılarında konuşulan Fransızca, Arapça ve İspanyolcanın karışımı olan Sabir dili gibi dillere ise *karma dil* denilmektedir. Türkçe, Urduca, İbranice vb. gibi ayrı ayrı statüdeki dillere de *doğal dil* denilmektedir (Gülensoy, 2010: 27).

Bu terimlerin ötesinde dinî, felsefî, romantik ve faydacı temellere dayanan ve esasen tarihsel bir gelişimden ziyade küresel dil birliği çabalarının ürünü olan “yapay dil” veya “ideal dil” kavramlarından bahsetmek mümkündür. Bu bağlamda, Ramond Llull'un 13. yüzyılda tüm insanlığı Hristiyanlığa imana çağırma gayesiyle geliştirdiği ve *Ars Magna/Artis Magnae* (Büyük Sanat) adını verdiği dil projesi önemli bir örnektir. Benzer şekilde, 15. yüzyılda Mehmet Muhyiddin'in, Babil Kulesi mitosundan ilham alarak “Bâlibilen” ismini verdiği romantik bir yapay dil projesi üzerinde çalıştığı kaydedilmiştir.

Bu erken dönem projelerini takiben, 17. yüzyıl Avrupa'sında *John Wilkins'in An Essay Towards a Real Character and a Philosophical Language* (1668) adlı çalışmasıyla bir anlamda felsefî diller dönemi başlamış; bu diller, kelimelerin mantıksal bir tasnife ve gerçekliğin yapısına uygun olarak oluşturulmasını amaçlamıştır. Modern dönemde ise, özellikle 19. yüzyılın sonlarında doğan ve uluslararası iletişimi kolaylaştırmayı amaçlayan *Volapük* ve günümüzde en yaygın yapay dil olarak kabul edilen *Esperanto* gibi diller, küresel barış ve pratik iletişim hedeflerine odaklanan uluslararası yardımcı diller kategorisinin en bilinen temsilcileri olmuştur.

Dil Felsefesine Giriş adlı eserinde dil fenomeninin genel tasvirini yapan Altınörs, pragmatik amaçlarla geliştirilen uluslararası yardımcı dillerin en dikkat çekici örneği olarak, Polonyalı dilbilimci Ludwik Lejzer Zamenhof'un 19. yüzyılda küresel uzlaşmayı sağlama hedefiyle oluşturduğu *Esperanto*'ya işaret eder (Altınörs, 2003: 15-16). Uluslararası yardımcı dil projelerinin en başarılı örneği olan Esperanto, 1887 yılında göz hekimi ve filolog Zamenhof tarafından, farklı dil grupları arasındaki iletişimi kolaylaştırmak ve böylece kültürel çatışmaları azaltmak gibi bir idealist misyonla oluşturulmuştur. Bu dil uluslararası sözcük dağarcığına dayanarak görece hızlı ve basit edinimi sağlamayı hedefleyen, mantıksal temelli ve düzenli bir gramer yapısına sahiptir. Esasen dil felsefesi, dilin doğasını, kökenini, yapısını, anlamını ve insan düşüncesi, gerçeklik ve bilgi ile olan ilişkisini inceleyen felsefe disiplini olarak tanımlanır. Dolayısıyla dil olgusu bir iletişim aracı olmanın ötesinde, varoluş ve dünyayı anlama biçimini belirleyen bilişsel bir süreci ifade eder. Konuyu sistematik bir şekilde kavramak, çıkarımda bulunmak veya tasnif edebilmek için dilin doğasına, felsefesine, bilişsel sürecine, iç yüzüne ve iletişim unsurlarına dair kapsamlı bilgiye ihtiyaç vardır.

a-Dilin İç Yüzü/Dil Yetisi. Araştırmacılar dilin iç yüzünden bahsederken; insanın iç dünyası ile çevresi ve dış dünyası arasında bağlantı kuran bir araç olduğu fikrini ifade etmek üzere *gösteren, gösterilen, gösterge, gönderge, ileti, kod, kanal, belirti, simge, sinyal* gibi dilsel terimleri kullanırlar. Dolayısıyla *dil yetisi/iç yüzü* ifadesi kavramın derin yapısını, bilişsel mekanizmasını ve kültürel kodlama sistemini ifade etmektedir. İşte bu kavramsal çerçeve, göstergelerin yaşamdaki her alanda nasıl anlam ürettiğini inceleyen göstergebilimin (semiyotik) temelini oluşturur. Bu bakıştan hareketle göstergebilim, dili sadece sözlü ve yazılı iletişim olarak değil, aynı zamanda kültürü, toplumu, sanatı ve düşünceyi oluşturan evrensel bir “anlamlandırma” sistemi olarak ele alır ve bu sistemin işleyiş yasalarını çözümlemeyi amaçlar.

Göstergebilim. Göstergebilim; göstergeleri, gösterge dizgelerini ele alan, çok değişik, kimi durumlarda da çelişik yaklaşımları kucaklayan, devinim içinde bulunan geniş bir daldır. Kimi bilginler doğal dilleri de göstergebilimin alanına katarken kimi bilginler söz konusu etkinlik düzlemini salt dil dışı gösterge dizgeleriyle sınırlandırır (Barthes, 1979: 9). Göstergebilimin amacı; insanı kuşatan anlamlar evreninde bildirişim için kullanılan doğal dillerin yanı sıra davranışlar, tutkular, inanışlar, töreler, toplumsal törenler, siyasal rejimler, reklamcılık, moda, yazılı basın, sözlü basın, mimarlık düzenleri, bilim dilleri, resim, müzik, tiyatro, sinema, edebiyat, vb. anlamlı dizgeleri hem kavrayabilecek hem de yorumlayabilecek bir çözümleme ve yeniden yapılandırma

modeli sunmaktır. Kısaca göstergebilim, “*insanın insan için ve dünyanın insan için taşıdığı anlamları*” araştıran bir bilimsel tasarıdır (Rifat, 2009:12-14). Bu yönüyle göstergebilim, anlamın nasıl üretildiğini ve kültürün derin katmanlarında nasıl kodlandığını açığa çıkaran disiplinler arası bir bakış sunar; insanın anlamlandırma yeteneğini, metinler ve olgular üzerinden sistematik bir şekilde çözümleyerek, toplumsal ve kültürel kodların anlaşılmasına bilimsel zemin hazırlar.

Gösterge ve Gönderge. Her gösterge, *gösteren* ve *gösterilen*’den oluşur. Dilin *gösteren* boyutu kabuk ise, *gösterilen* boyutu özdür. Ferdinand de Saussure *göstergeyi* bir kâğıda benzetir. Bu kâğıdın bir yüzü *gösteren*, diğer yüzü *gösterilendir*. Kâğıt yırtılırsa ikisinin de yırtılmış olacağından bahsedilir (Uçan, 2015: 34). Saussure’den sonra Ogden ve Richards bu modele *gönderge* kavramını eklemiştir. Bühler ise *göstergeyi* *belirti*, *simge* ve *sinyal* kavramlarıyla geliştirip yeni bir iletişim modeli oluştururken Jakobson *konusucu*, *dinleyici*, *konu*, *ileti*, *kanal* ve *kod* kavramlarıyla gelişkin bir iletişim modeli ortaya koymuştur. Sonuçta farklı bilim insanlarınca geliştirilen dilsel gösterge modelleri, giderek çok karmaşık bir yapıya bürünmüş olsa da temelde *gösterilen*, *gösteren* ve *gönderge* kavramlarından oluşmuştur (Boz, 2015: 30). Palmer ise konuyu *dilsel anlam* (gösterilen-gösteren) ve *referans anlam* (gösteren-gönderge) kavramları üzerinden formüle etmiştir.

Gösteren; ses veya harf dizisini/imağını ifade ederken *gösterilen* ise kavramın zihnimizdeki remini anlatır. Bu bilişsel bağlantı da *göstergeyi* oluşturur. Söz gelimi “GÜL” çiçeği örneğinde; /gül/ ses dizisi ya da /G-Ü-L/ yazılış biçimi *gösteren* iken, zihnimizde oluşan kırmızı/beyaz, hoş kokulu çiçek fikri *gösterilendir*. Bu göstergenin nihai atfı olan *gönderge* ise, bahçedeki, vazodaki veya elde tutulan yani dilin dışındaki somut ve deneysel gerçekliğin ta kendisini ifade eder. Böylece dil, zihinsel yapılar ile dış dünya arasındaki karmaşık ilişkiyi bilimsel bir sistematige oturtur.

Gösterge, genel olarak kendi dışında bir şeyi temsil eden ve dolayısıyla bu temsil ettiği şeyin yerini alabilecek nitelikte olan her çeşit *biçim*, *nesne*, *olgu*, vb. olarak tanımlanır. Bu açıdan *sözcükler*, *simgeler* ve *işaretler* gösterge olarak kabul edilir (Rifat, 2009:11). Bir gösterge modeli olarak ele alınan dilin yol haritası belirlenirken dilin *oluşum* ve *kullanım* alanları üzerinde durulur.

Diğer bir ifadeyle iç ve dış dünyamız arasındaki iletişim ilişkisinden hareketle *dil içi* ve *dil dışı* alandan bahsedilir. Aynı zamanda Atayurt Dergisi yazarlarından olan hocam Berdi Sarıyev, bu iletişim ilişkisini Wilhem Von Humboldt’un dil-düşünce ilişkisi fikrinden ilham alarak TİD/MEN üçgeni şeklinde sembolize eder. Burada *iç dünya* kaynak nüfuz alanını; *dış dünya* hedef nüfuz alanını yansıtır ve *dil dünyası* ile bir çıkarımda bulunulur (Sarıyev, 2017: 530-531).

Anlaşılabacağı üzere dilbilimciler dile kendi kavramsal sistemi içerisinde yaklaşıp idrak semantiğinden bakarak dilin zihinsel tasvirlerini *kognitif üçgen* (cognitive triangle) adını verdikleri insanı çevre kuşatan üç dünyanın (*iç dünya*, *dış dünya*, *dil dünyası*) varlığıyla ilişkilendirerek göstermek çabasıdadırlar. Tam da bu sebeple olsa gerek dili ontolojik olarak sorgulayan Heidegger; “*dil varlığın evidir*” der.

Gösterilen denilen *kavramın* üç yönü vardır, bunlardan birincisi kavramın *imge* yönüdür. Dünyanın (somut-soyut nesneler, durumlar ve hareketler) iz düşümüdür ve çoğu kez *gönderge* ile aralarında bir benzerlik ilişkisi vardır. İkincisi *değer* yönüdür, kavramın *duygusal*, *ruhsal* ve *psikolojik* katmanıdır. Üçüncüsü ise kavramın *içerik* yönüdür, kısaca *anlam* olarak açıklanabilir (Boz, 2015: 31). Bu üç boyut, göstergenin yalnızca nesnel gerçekliği yansıtan bir izdüşüm olmadığını; aynı zamanda toplumsal ve bireysel duygu, ruh hali ve nihayetinde zihinsel bir içeriği, yani özgün bir anlamı da bünyesinde taşıyarak, göstergebilimin derinlikli analizine imkân sağladığını ortaya koymaktadır.

b-Dilin Kullanım Alanları. Modern dünyada dil; günlük sosyal etkileşimden soyut düşüncenin inşasına kadar uzanan disiplinler ötesi bir alanda kendini göstermektedir. İletişimsel boyutta, bireyler arası bildirişim aracı olarak kullanılarak toplumsal bağların kurulmasını ve korunmasını sağlarken; bilimsel düzlemde ise göndergesel işlevi ile öne çıkar. Bu işlev; gerçekliğin nesnel, yalın ve evrensel kodlarla bilim dili aracılığıyla aktarılmasını, bilginin kuşaktan kuşağa ve kültürler arası aktarılmasını mümkün kılmaktadır. Öte yandan dil, sanatsal ve şiirsel işlevi sayesinde duygusal deneyimlerin ve yaratıcı tahayyülün en üst düzeyde ifadesine de olanak tanımaktadır. Böylece dil, kültürel kimliğin ve kolektif belleğin en güçlü taşıyıcısı rolünü üstlenir. Bu bağlamda dil, yalnızca bir aktarım mekanizması değil, aynı zamanda bilişsel süreçlerin ve kavramsal çerçevenin bizzat kendisini yapılandıran hayatın tüm alanlarına nüfuz etmiş temel bir sistem olarak bilimsel araştırmaların odağında yer alır. Çapı çevresinden geniş olan “dil” kavramı, yukarıda yapılan tanımlar ve kullanım alanları dikkate alındığında muhtevasına göre muhtelif şu şekilde de sınıflandırılır.

1-Dilbilimsel Sınıflandırma

1.1-Ana Dil (Kök Dil): Güncel Türkçe Sözlük’te (TDK) bu terim, “*zaman içerisinde ses, biçim ve anlam bakımından birbirinden az çok farklılaşmış olan dillerin ortak kaynağı kabul edilen dil*” şeklinde açıklanmıştır. Şu hâlde ana dil; kök itibarıyla “*başka dil veya lehçeler türetmiş olan dil*” (Parlatır, vd. 1998: 104) için kullanılan, ortak/kaynak dili ifade eden bir terimdir. Sözün özü, bu terimle bir dil ailesindeki tüm dillerin ortak atası olduğu varsayılan dil anlaşılmaktadır. Örneğin Altay dilleri, Hint-Avrupa dilleri, Bantu dilleri, Kafkas dilleri, vb.

1.2-Ana Dili: İnsanın çocukken anasından, evindekilerden ve soyca bağlı olduğu topluluktan öğrendiği dildir (Parlatır, vd. 1998: 104). Dolayısıyla kişinin önce annesi ve ailesinden, ardından içinde bulunduğu toplumsal çevreden öğrendiği; bilinçaltına yerleşerek bireyi topluma en güçlü biçimde bağlayan dil olarak tanımlanır. Başkaca söylendiğinde ana dili; bireyin ilk öğrendiği, duygu ve düşüncelerini en iyi ifade ettiği dildir.

1.3-Çocuk Dili: Çocukların konuşmaya başlamadan önce çıkarmaya başladıkları seslerden örülü bir dildir. Önce anlamsız sonra da bazı isteklerini belirtirken kullandıkları “agu!”, “bum=su”, “öö=kötü”, “taktak=yumurta” ve benzeri kelimelerden oluşan bir dildir. Bu anlamsız hece ve kelimelere ancak aile fertleri tarafından anlaşılır. Bebek 7-8 aylıkken başladığı bu konuşmalarını yeni hece ve sözlerle geliştirerek 3-4 yaşına kadar bu türden bir kelime hazinesi oluşturur ve zamanla düzgün konuşabilme evresine geçer (Gülensoy, 2010: 28). Kısacası çocukların konuşmayı öğrenme sürecindeki özel kelime ve seslerini ifade eden dil türüdür.

1.4-Bebek Dili (Ninni Dili): Bu terim, yetişkinlerin bebeklerle konuşurken kullandığı özel ses tonu ve kelimeleri ifade eder. Dilbilimsel açıdan bu, normal yetişkin konuşmasına göre daha yüksek perdeli ve abartılı bir melodiye/entonasyona daha yavaş konuşma hızına, daha kısa ve dilbilgisi açısından basitleştirilmiş cümlelere ve temel sesleri vurgulamak için abartılmış sesli harf telaffuzlarına sahip olmasıyla karakterize edilir. Bu konuşma tarzı, bebeğin dikkatini çekmede, dilin ses yapılarını ayırt etmesine yardımcı olmada ve sonuç olarak kelime hazinesini ve dil gelişimini teşvik etmede kritik bir rol oynayan, evrensel bir iletişim stratejisi olarak kabul edilir.

1.5-Ölü Dil: Günümüzde artık bildirişim aracı olarak kullanılmayan, dilsel bir toplulukça konuşulmayan, yalnız bıraktığı çeşitli yazılı belgelerle tanınan dildir. Örneğin Eski Yunanca, Latince, Dalmaçya dili (Vardar, 2002: 154). Kısacası konuşuru kalmayan, güncel iletişimde kullanılmayan diller bu gruba dâhildir. Korkmaz şöyle tanımlar: Günümüzde artık konuşma ve yazı dili olarak hiç bir toplum tarafından kullanılmayan, tarihi devirlerdeki varlığı, bıraktığı çeşitli

yazılı belgelerden anlaşılan dil: Paleo Sibir dilleri, Köktürkçe, Sumerce, Hititçe, Eski Yunanca, Latince, Gotça vb. (Korkmaz, 1992: 117).

1.6-Canlı Dil (Yaşayan Dil): Halen bir topluluk tarafından aktif olarak konuşulan diller. Halen yaşamakta, çeşitli toplumlarda konuşma ve yazı dili olarak varlığını devam ettirmekte olan dildir. Türkçe, Macarca, Fince, Almanca, Rusça, Çince, Japonca gibi. Bu bağlamda Sümerce ölü, Arapça canlı bir dildir (Korkmaz, 1992: 31).

1.7-Ortak Dil: Bir ülkede konuşulan lehçe ve ağızlar içinde yaygınlaşarak hâkim duruma geçen, ortak yazı ve edebiyat dili olarak kullanılan dil. Türkiye Türkçesinin ortak dili İstanbul ağzı üzerine kurulmuştur (Korkmaz, 1992: 115). Belli bir alana yayılmış lehçe ya da ağızlardan, birinin alanın tümünde de kullanılmaya başlaması sonucu aldığı addır (Vardar, 2002: 152). Kısacası ortak dil, geniş bir coğrafyada anlaşmayı sağlayan, standartlaştırılmış dildir.

1.8-Standart Dil (Ölçünlü Dil) Çeşitli yerel ya da toplumsal değişkenliklerin dışında kalan ve dilsel bir topluluğun ortak paydası olarak görülen dil (Vardar, 2002: 154). Güncel Türkçe Sözlük'te “yönetimde, hukukta, eğitimde, ticarete, basın yayın alanlarında gerek sözlü gerekse yazılı olarak kullanılan, ortak kurallara dayanan, sosyal sınıf ve yerel iz taşımayan dil” (TDK) türü olarak tanımlanmıştır.

1.9-İkiz Dil (Kardeş Dil): Aynı kökenden gelen ve genetik bağ ile birbirine çok benzeyen dilleri ifade eder. Karşılaştırmalı dilbilim alanının temel kavramlarından biri olup aynı ortak atadan türeyerek tarihsel süreçte birbirinden ayrılmış dilleri ifade eder. Bu diller, aradan yüzyıllar geçmesine rağmen, etimolojik olarak ortak bir söz varlığına, ses değişim kurallarına ve büyük ölçüde benzer bir biçim bilgisine sahip olmayı sürdürürler. Bir dili konuşanların, bir diğer kardeş dili kısmen veya tamamen anlayabilmesi, bu genetik bağın en belirgin kanıtıdır.

1.10-Karma Dil (Melez Dil): Çeşitli dillerin karışımından oluşan dil. Karma diller, yeterince gelişmemiş bir aşamada bulunan çeşitli toplulukların, ülkelerine gelen gelişmiş topluluklardan bireylerle daha kolay ilişki kurabilmek, alışveriş yapabilmek, vb. nedenlerle onların dillerin den büyük ölçüde öge almaları sonucu oluşmuştur: Akdeniz yöresinde rastlanan Fransızca ve Provansça, İspanyolca ve Katalanca, İtalyanca ve Arapça karışımı *Sabir* (İspanyolca *saver* “bilmek”ten) dilleri tecimle ilgili olarak yaratılmış, sınırlı bir âlâna özgü, kısıtlı birleşim kuralları olan anlaşma araçlarıdır (Vardar, 2002: 128). Özetle iki veya daha fazla dilin karışımından oluşmuş dil için kullanılan bir terimdir.

1.11-Komşu Dil: Birbirine coğrafi veya kültürel açıdan yakın bölgelerde konuşulan dilleri tanımlar ve bu diller arasındaki uzun süreli etkileşimi ifade eder. Bu yakınlık, dillerin birbirlerinden kelimeler, sesler veya dilbilgisi kuralları alıp vermesi anlamına gelen alışverişi kaçınılmaz kılar. Bu yoğun temas, zamanla komşu dillerin ses yapılarında ve kelime biçimlerinde ortak özellikler geliştirmesine, yani dilsel yakınlığa yol açar. Böylece bu kavram, dillerin yalnızca harita üzerindeki konumlarını değil, aynı zamanda birbirlerini sürekli biçimlendiren canlı sistemler olduğunu ve aralarındaki kültürel, toplumsal sınırların dil üzerindeki belirleyici rolünü basitçe gözler önüne serer.

2. İletişimsel Becerilere Göre Sınıflandırma

2.1-Isık Dili: Türkiye’de Giresun iline bağlı bazı köylerde ve dünyanın bazı yerlerinde ısıklıkla konuşulan bir dildir. Genellikle dağlık yörelerde anlaşmayı sağlamak için ısıklık kısa ve uzun sürelerde çalınarak uygulanır. Belli bir alfabe sistemi yoktur (Gülensoy, 2010: 28). Uzun mesafelerde sesin şiddetini ve tonunu kullanarak haberleşmeyi sağlayan kodlama sistemidir denilebilir.

2.2-İşaret Dili: El işaretlerinden, mendil, bayrak, renk, koku, çiçek vb. araçlardan yararlanılarak anlaşma ve haberleşmenin sağlanmasında kullanılan saymaca dil (Korkmaz, 1992: 91). Diğer bir deyişle işitme ve konuşma engelli bireylerin el, parmak ve mimiklerle kurduğu görsel dil. İşaret dilinin uluslararası alfabesi mevcuttur. Türkiye’de de ilgili okullarda uygulanmaktadır. MEB tarafından yayınlanmış bir alfabe kitabı vardır.

2.3-Kuş Dili: Bazı gençlerin kendi aralarında konuştukları bir tür şifreli dil olup, bazı hecelerin düzgün kelimeler arasına sokulmasıyla oluşur: *BeGEn SaGAnaGA SöGÖylediGİm*, gibi (Gülensoy, 2010: 29). Dolayısıyla belirli hecelerin araya eklenmesiyle oluşturulan şifreli konuşma biçimine verilen addır.

2.4-Beden Dili (Vücut Dili): Türk Dil Kurumu’nun Güncel Türkçe Sözlüğünde *duygu ve düşüncelerin yüz ifadesi, beden duruşu vb. yollarla anlatıldığı iletişim biçimi* olarak tanımlanmıştır. Jestler, mimikler ve duruş ile sağlanan sözsüz iletişimi ifade eder.

2.5-Duman Dili: Kuzey Amerika yerlileri, Kızılderililerin uzak mesafeden haberleşmek için kullandıkları bir haberleşme sistemidir. Genellikle yakılan ateşin üzerine örtülen örtünün kısa ve uzun aralıklarla kaldırılarak oluşturulan duman kümelerinden ne demek istendiği anlaşılır. Bir nevi duman kümeleriyle uzaktan haberleşme sistemidir.

2.6-Işık Dili (Fener Dili): Genellikle donanmada gemiden gemiye ışıkla yapılan haberleşmedir. Işıklı bir kutunun önündeki kapak kısa ve uzun sürelerde açılıp kapanarak konuşulur (Gülensoy, 2010: 29). Bir tür ışıklı telgraf gibidir. Işığın yanıp sönmeye süreleriyle kodlanmış haberleşme sistemidir, denizcilikte duyulan iletişim ihtiyacından doğmuştur.

2.7-Manyetik dil: Haberleşme manyetik olup, maniplenin kısa veya uzun süre vurulmasıyla işlem yapılır. Bugün bile kullanılan bu sistemin alfabesine Mors Alfabesi denir. Aslında Mors Alfabesi, A.S.L. (American Sign Language), gemici düdükları, trafik ışıkları gibi göstergeler de birer bildirişim aracı olarak “İşaret Dili” örnekleridir (Gülensoy, 2010: 30). Manyetik dil terimi, standart dilbilim terminolojisinde tanımlı bir kavram olmamakla birlikte, ya bir konuşmanın dinleyicinin dikkatini tıpkı bir mıknaş gibi güçlü biçimde çekme ve etkileme yeteneğini anlatan mecaz bir ifade olarak kullanılır ya da Yerli Dil Mıknaş (Native Language Magnet - NLM) teorisi kapsamında, bebeklerin ana dillerindeki sesleri prototip olarak algılayıp, diğer sesleri bu prototipe doğru “çekerek” dil algısının erken dönemde nasıl uzmanlaştığını açıklayan psikodilbilimsel bir modeli ifade eder..

2.8-Bayrak Dili (Flama Dili): Yine donanmada uygulanan bir haberleşme dili olup, flamalar yukarı-aşağı, sağa-sola kaldırılıp indirilerek haberleşme sağlanır. Her işaret bir harf değerindedir (Gülensoy, 2010: 30). Denizcilikte bayrakların pozisyonuyla haberleşmeyi sağlayan sistemi ifade eder.

2.9-Gizli Dil (Kriptik Dil): Toplumdaki sınırlı bazı kesimlerin veya bazı esnaf zümresinin başkalarınca anlaşılmasına engel olmak için kelimelere özel bir takım anlamlar vererek konuştukları dil. Burdur ve Muğla yöresindeki «kalaycı argosu» ile Geygeli Yörüklerinin ve Erkilet çerçilerinin kullandıkları gizli dil bunun tipik örnekleridir. Muğla’daki kalaycı argosunda *avanmak* «gezmek, dolaşmak», *cimitci* «sarıklı hoca», *çiye* «et», *dinlice* «buğday», *dünemek* «misafir kalmak», *düve* «kız çocuğu», *pir* «müşteri, memur, eşraf» anlamlarındadır. Geygelli Yörüklerinde de *astarmak* «almak, getirmek», *davamak* «vermek», *çay* «kız», *hanık* «çadır», *merdirmek* «yıkarak, kaldırmak», *tırl* «ayakkabı» *yakı* «ateş» anlamlarındadır (Korkmaz, 1992: 73). Özetle belli bir grubun (esnaf, çerçi, göçebe topluluklar, vb.) dışarıdan anlaşılmamak için kullandığı, kodlanmış bir dili ifade eder.

2.10-Açık Dil: Gizlenmiş anlamlar içermeyen, herkesin kolayca anlayabileceği, dolaysız dili ifade eder. Bu terimle anlamın bağlama göre değişmediği, belirsizlik taşımadığı ve yalnızca tek bir gönderme yaptığı dil kastedilmektedir.

2.11-Sınıf Dili: Toplumsal sınıflar arasında görülen, kelime seçimi ve telaffuz farklılıklarıyla belirlenen dil varyantını ifade eder. Sınıf dili, bir eğitim ortamında öğretmen ve öğrencilerin dersin amacına uygun, özel ve görev odaklı kullandığı tüm sözlü iletişim biçimidir. Bu kavram, sadece öğretilen dilin kendisini değil, aynı zamanda talimat verme, soru sorma, tartışma başlatma ve geri bildirimde bulunma gibi öğretme-öğrenme sürecinin bir parçası olan, kurallı ve toplumsal olarak belirlenmiş tüm dilsel kalıpları da içermektedir.

2.12-Saygı Dili (Nezaket Dili): Resmîyet, yaş veya sosyal statü farklılıklarından doğan, özel hitap ve formüller içeren dildir. Aslında tek bir varlığı gösterdiği halde, anlatıma saygı, nezaket ve alçak gönüllülük inceliği katmak üzere kullanılan çokluk biçimi ifade eder (Korkmaz, 1992: 125). Diğer bir ifadeyle konuşan (yazar) ile muhatap arasındaki sosyal hiyerarşi, yaş veya itibar gibi sosyal faktörleri yansıtmak amacıyla, nezaket ve hürmet göstermek için kullanılan “siz” zamiri, özel unvanlar (Bey, Hanım, vb.) veya “arz etmek”, “buyurmak” gibi seçilmiş fiil ve sözcüksel unsurlarla dilsel olarak kodlanan yapılar bütünüdür. Bu dil, toplumsal ilişkilerin dil aracılığıyla sağlıklı bir zeminde sürdürülmesini hedefler.

2.13-Kaba Dil (Argo): Bir toplumdaki genelgeçer dilden ayrı ama, ondan türeme olan, belli çevrelerce kullanılan ve herkesçe anlaşılmayan, eğretilmelerin büyük bir yer tuttuğu, kendine özgü sözcük ve deyimlerden oluşan özel dil. Genel olarak teklifsiz, kaba, vb. çeşitli konuşma biçimlerini de belirten argo terimi, dilbilimde daha sınırlı bir anlam taşır; ya kapalı bir yaşamı olan ya da kendini gizlemek isteyen dar bir topluluğun özel anlaşma aracını belirtir (Vardar, 2002: 24). Argo, küfür veya aşağılayıcı ifadeler içeren, nezaket kurallarını hiçe sayan dil türüdür.

3. Kuramsal Sınıflandırma

3.1-Doğal Dil: Güncel Türkçe Sözlük’te “insanların duygularını, düşünce ve isteklerini bildirmek için kullandıkları dillerin her biri” (TDK) olarak tanımlanmıştır. Bir anlamda insan toplulukları içinde kendiliğinden oluşmuş, evrimleşmiş dilleri ifade etmektedir. Türkçe, İngilizce, Fransızca vb.

3.2-Yapay Dil: Başka diller konuşan bireyler arasında anlaşma sağlamak amacıyla, çoğu kez doğal dillerdeki öğelerden de yararlanılarak oluşturulan dili temsil eder. Öte yandan, FORTRAN gibi, matematiksel ve bilimsel uygulamalara dönük programlama dilleri de yapay dil olarak nitelendirilir (Vardar, 2002: 217-18). Dolayısıyla farklı dilleri konuşan insanların anlaşabilmesi için oluşturulan dil türüdür. Belirli bir amaç için insanlar tarafından tasarlanmış diller için kullanılan bir terimdir. Bu bağlamda Esperanto veya programlama dilleri örnek verilebilir.

3.3-Üst Dil: Türk Dil Kurumu’nun çevrim içi sözlüğünde *dille ilgili bir konuyu veya kavramı anlatmak için kullanılan dil* (TDK) olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla bir dili veya dilin kendisine ait unsurlarını (sözcüklerini, yapısını, kurallarını) incelemek, tanımlamak ve açıklamak için kullanılan ikincil dil olarak tasavvur edilmektedir. Özetle dilin kendisini tanımlamak, analiz etmek veya öğretmek için kullanılan bir terimdir.

3.4-Alt Dil: Bir dilin gramerinin veya söz varlığının sadece belirli bir alt kümesini ifade etmektedir. Üst dil tarafından analiz edilen ve betimlenen dil katmanı olup, temel işlevi kendi dil bilgisel yapısından ziyade gerçekliği temsil etmek ve bilgi iletmek olan doğal dildir. Kısaca, alt dil; analiz aracı değil, analizin nesnesi olan dildir.

3.5-Gönderge Dili: Bir çeviri veya analizin temel aldığı kaynak dildir. Bir göstergenin belirttiği gerçek, düşsel nesne ya da varlığı ifade eder (Vardar, 2002: 104). Bu ifade, dilin temel olarak dış dünyadaki nesneler, olgular, durumlar veya fikirler hakkında bilgi iletme işlevine odaklandığı durumları tanımlar. Kısaca, dilin kendisinin kurallarını değil, hayatın içeriğini anlatan ve asıl konuşma/yazma metnini oluşturan dildir.

3.6-Konuşma Dili: Çeşitli söyleyiş özellikleri olan ve yazı dilinden farklı olan dildir (Korkmaz, 1992: 103). Yazı dilinde kullanılan biçimlerle sözlü dildekiler çoğu kez örtüşmez. Dil incelemelerinde yazı dilinden sözlü dile yöneliş, 20. yüzyıl dilbiliminin başlıca özellikleri arasında yer alır. Dil öğretiminde de İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra sözlü dile yönelik betimlemeler çeşitli yöntemlerin temelini oluşturmuştur (Vardar, 2002: 8). Diğer bir ifadeyle sözlü dil, dilin günlük hayatta, doğal, spontane ve daha esnek kullanılan biçimidir.

3.7-Yazı Dili: Bir lehçe veya ağız üzerine kurulan ortak dilin yazıda kullanılması sonucunda ortaya çıkan dildir. Örneğin Türk yazı dili (7. yüzyıldan bugüne gelinceye kadar), İngiliz yazı dili, Rus yazı dili vb. (Korkmaz, 1992: 172). Dilin standartlaştırılmış, kalıcı ve genellikle resmî kullanılan biçimini ifade eder.

3.8-Yazın Dili (Edebî Dil): Yazınsal yapıtlarda kullanılan dil. Yazın dili terimi yalnız yazın alanında kullanılan dili değil, daha genel anlamda, her türlü ekin dilini de belirtir (Vardar, 2002: 222). Günlük veya bilimsel iletişimden farklı olarak, dili sanatsal ve estetik amaçlarla kullanan özel bir iletişim biçimidir. Temel işlevi bilgi vermek değil, duygu ve hayal gücüyle estetik bir haz yaratmaktır.

3.9-Programlama Dili (Yazılım Dili): Programlama dili, bir bilgisayara belirli bir görevi gerçekleştirmesi için tam ve kesin talimatlar dizisi vermeyi sağlayan, standartlaştırılmış bir yapay dildir. Dolayısıyla bilgisayar algoritma sistemleri sayesinde iletişim kurmak için tasarlanan kodlanmış dilleri ifade eder. Python, Java, C++ gibi diller, bu sistematik yapıyı kullanarak yazılım, web sitesi, mobil uygulama ve işletim sistemleri gibi teknolojilerin oluşturulmasını mümkün kılar.

3.10-Tercüme Dili (Hedef/Erek Dil): Çeviri etkinliğinde varış noktasını oluşturan, çevrilen yazılı ya da sözlü betiğin aktarıldığı dil (Vardar, 2002: 93). Basit anlatımla bir çeviri metninin aktarıldığı dildir. Temel işlev sadece kelime karşılıklarını bulmak değil, aynı zamanda kaynak dildeki mesajın fonksiyonel ve anlamsal eşdeğerliğini sağlayarak hedef kitlenin beklentilerini karşılamaktan ibarettir.

4. İşlevsel Sınıflandırma

4.1-Bilim Dili: Bir bilim dalına mensup kişiler tarafından kullanılan ve içinde o bilim dalıyla ilgili terim ve deyimlerin bulunduğu dil: astronomi dili, hukuk dili, tıp dili, felsefe dili, teknoloji dili vb. (Korkmaz, 1992: 25). Özetle bu terim, bir bilimsel disipline özgü terminolojinin meydana getirdiği üst dil düzeyinde işleyen ve nesnel bilgi aktarımını temin etmek amacıyla kesinlik içeren bir dili işaret etmektedir

4.2-Hukuk Dili: Toplumsal düzeni sağlayan, bireylerin hak ve yükümlülüklerini belirleyen hukuk kurallarını (kanunlar, tüzükler, yönetmelikler) ve yargı süreçlerini (dilekçeler, kararlar) ifade etmek için kullanılan, kendine özgü terminoloji, sözdizimi ve anlatım yapısına sahip özel amaçlı bir dil çeşididir. Özetle kanun, yargı ve yasal metinlerde kullanılan, yoruma kapalı kendine özgü bir dildir. Örneğin “*Sanığa isnat edilen suçun sübuta ermesi hasebiyle, lehe olan hükümler tevfiğ edilerek tecziyesine karar verilmiştir*” cümlesinde olduğu gibi.

4.3-Tıp Dili: Doktorlar ve sağlık çalışanları arasındaki iletişimin temelini oluşturan, karmaşık tıbbi bilgileri (vücut yapısı, hastalıklar ve tedaviler) tarif etmek için kullanılan özel bir kelime setinden oluşan dili ifade eder. Bu dil, çoğunlukla Latince ve Eski Yunanca köklerden

türetilmiş, standart ve ortak kurallara bağlı teknik terimlerden oluşur. Amacı, dünyanın her yerindeki sağlık uzmanlarının aynı şeyi anlamasını sağlamak ve böylece teşhis, tedavi ve bilimsel çalışmalar sırasında hata yapma riskini ortadan kaldırmaktır.

4.4-Felsefe Dili: Soyut kavramları ve mantıksal argümanları tartışma formu içerisinde ifade eden dil türüdür. Diğer bir deyişle felsefe dili; varlık, bilgi ve değer gibi en temel meseleleri eleştirel bir yöntemle sorgulamak için kurulmuş, kendine özgü kavramsal çatısı olan bir dildir.

4.5-Meslek Dili (Uzmanlık Dili): Belirli bir meslek grubunun kendi aralarında kullandıkları özel dili ifade eder. Bir disiplin, sektör veya meslek grubundaki profesyonellerin, kendi aralarında ve ilgili alanın nesneleri, süreçleri ve teorileri hakkında hızlı ve hatasız iletişim kurmak amacıyla kullandıkları dildir.

4.6-Askerî Dil (Ordu Dili): Askerlik mesleğine özgü komut, rütbe ve terimler içeren dil türüdür. Başkaca söylemek gerekirse emir-komuta zincirinde hız, netlik ve kesinlik sağlamak için kullanılan, kısa, standart ve emredici bir özel dildir.

4.7-Teknik Dil: Belirli bir mühendislik veya uzmanlık alanına ait terminolojiyi ifade eder. Belirli bir bilim, mühendislik, endüstri veya uzmanlık alanındaki nesneleri, süreçleri ve kavramları tek anlamlılık ilkesiyle tarif etmek üzere geliştirilmiş bir dildir.

4.8-Ekonomi Dili: Piyasalar, maliye ve ticaretle ilgili kavramları içeren dil. Kaynakların tahsisi, üretim, dağıtım ve tüketim gibi karmaşık sosyoekonomik olguları modellemek, analiz etmek ve bunlar hakkında öngörülerde bulunmak amacıyla geliştirilmiş bir uzmanlık söylemidir.

4.9-Edebiyat Dili: Estetik kaygı ve çağrışıma dayalı, mecaz anlatımın yoğun olduğu dil türüdür. Başka bir deyişle estetik amaçla kurgusalılığı ve biçimsel yaratıcılığı ön plana çıkaran, çok anlamlılığı ve retorik figürleri maksimize ederek dilin sanat nesnesi hâline geldiği söylem biçimidir.

4.10-Masal Dili: Sözlü kültür geleneğinden beslenen, olağanüstülükleri ve hayal gücünü merkeze alan, kendine özgü başlangıç ve bitiş formelleri olan, yer ve zamanı belirsiz (evvel zaman içinde-kalbur saman içinde, vb.) kalıplarla açılıp kapanan, iyilik-kötülük mücadelesini işleyen ve yalın anlatımıyla didaktik bir amaca hizmet eden anlatı dilidir.

4.11-Öykü Dili: Estetik etki oluşturmayı hedefleyen, sınırlı sayıda karakterin hayatından tek bir olaya/duruma odaklanan, özgün ifade biçimiyle konuşma dilinden ayrılan, şiirselliği ve üslubu ön plana çıkaran kurgusal düzyazı söylemidir.

4.12-Tasavvuf Dili: İlahî hakikatleri, manevi hâl ve makamları ifade etmek için zahirî anlamının ötesine geçerek oluşturulmuş, çok katmanlı bir anlam derinliğine sahip, temelinde semboller, istilahlar ve mecazları kullanan, aşk, şarap, sevgili gibi kelimeleri manevi karşılıklarıyla kullanan mistik söylemi ifade eden dildir.

4.13-Din Dili (İbadet Dili): Dinî metinler ve ritüellerde kullanılan özel bir dildir. Başkaca söylendiğinde dini törenlerde, ayinlerde, dua, zikir ve yakarışlarda kullanılan, genellikle dinin kutsal metninin orijinal dili olan ve bu nedenle kutsal bir statü atfedilerek geleneksel formları koruyan, temel işlevi kulun Allah’a sevgi, saygı ve bağlılığını ifade etmek olan saygılı ve yüceltici bir tona sahip ifade biçimidir.

4.14-Resmî Dil: Bir ülkede kanunla kabul edilen ve resmi yazışmalarda kullanılan dildir. “Türkiye Cumhuriyeti’nin resmi dili Türkçedir” örneğinde belirtildiği gibi (Korkmaz, 1992: 25). Özetle bir ülkenin anayasasında veya yasalarında resmen kabul edilmiş yönetim ve eğitim dili.

4.15-Gündelik Dil (Halk Dili): Bir dilsel topluluk çerçevesinde, özellikle günlük gereksinimlerle ilgili bildirişim durumlarında yaygın biçimde gerçekleşen, yazınsal, bilimsel, vb.

dillere karşıt olarak ele alman kullanımların tümünü (Vardar, 2002: 112) ifade eder. Günlük, resmi olmayan konuşmalarda kullanılan rahat dil.

4.16-Sokak Dili: Belli bir topluluğun, dışarıdan anlaşılmamak için kullandığı şifreli, özel sözcük ve deyimler içeren dil. Korkmaz'ın ifadesiyle “külhanbeylerin ve tulumbacıların kullandıkları, özel anlamlı kelime ve deyimlerin yer aldığı kaba dili” ifade eder. Asker argosu, öğrenci argosu, kalaycı argosu, hırsız argosu gibi (Korkmaz, 1992: 13).

4.17-Diplomatik Dil: Diplomasi alanında, uluslararası ilişkilerde kullanılan, nazik ve dolaylı anlatımlı dil. Diplomatik dilin temelinde protokol, nezaket ve kesinlik yatar. Ancak bu kesinlik çoğu zaman örtük anlamlar ve imalar içerir. Genellikle kısa, basit cümleler tercih edilir ve kelimelerin günlük dildeki anlamından daha güçlü bir teknik anlam taşıması yaygındır.

4.18-Siyaset Dili: Siyasi aktörlerin iktidarı elde etmek, sürdürmek ve meşrulaştırmak amacıyla kitlelerle iletişim kurarken kullandığı, ikna edici, duygusal, sembolik ve zaman zaman manipülatif özellikler taşıyan dil biçimidir.

4.19-Müzik Dili: Notalar, ritim ve armoni aracılığıyla duygusal ve estetik ifade oluşturan sistem. Ses, ritim, melodi ve armoni gibi unsurların kültürel motiflerle birleştirilmesiyle oluşan, duygusal ve estetik izlenimler ileten sanatsal iletişim dilidir.

4.20-Sinema Dili: Kamera açıları, ışık, kurgu ve ses aracılığıyla anlam oluşturan görsel ve işitsel kodlar bütünüdür. Sinema dili; hareketli görüntüler, sesler ve kurgu aracılığıyla anlam, duygu ve anlatı ileten, kendine özgü çok boyutlu bir iletişim biçimidir.

4.21-Medya Dili: Haber, köşe yazısı ve görsel medyada kullanılan dil türüdür. Bilgiyi çarpıcı, hızlı ve çoklu ortam (metin, görsel, ses) öğeleriyle seçerek ve çerçeveleyerek ideolojik olarak yönlendiren bir iletişim biçimidir.

4.22-Yapay Zekâ Dili: Yapay zekâ, insan dilini taklit etmek için dilin temel bileşenlerini (fonoloji, morfoloji, sözdizimi, anlambilim, edim bilim) modelleyerek çeviriden öte, analiz ve sonuç üretme gibi hizmetler sumaktadır. Bu özellik, dilin nihai amacı olan iletişimsel işlevin gerçekleştirilmesine katkı sağlamaktadır. Teknolojik ilerlemelerle birlikte ortaya çıkan yapay zekâ dili, henüz gelişiminin erken safhalarında olmasına rağmen, temel olarak istatistiksel modellere dayanan ve geniş bir yelpazedeki uygulama alanlarında kullanıcı odaklı çıktılar üretebilen bir dilsel sistematigi temsil etmektedir.

4.23-Gençlik Dili (Z Kuşağı Dili): Hız için kısaltma, görsel ve duygusal öğeleri kullanan; ana dilbilgisini esneten; akran grubu aidiyeti ve bireysel samimiyet odaklı, dinamik iletişim biçimini ifade eder. Bu iletişim biçimi Türkçede genellikle ünsüz harflerin kullanıldığı bir yazışma şeklinde belirginleşir: selam > *slm*, ne haber > *nbr*. Özbekçede kerak > *kk*, bilan > *bn* sözcüklerinde olduğu gibi.

Sonuç. Göstergibilimin evrensel anlamlandırma sistemini çözümleme gayreti, dilin bilişsel derinliğinin (iç yüzünün), yalnızca sözlü veya yazılı iletişime indirgenemeyeceğini göstermesi bakımından önemlidir. Dilsel göstergelerin gösteren, gösterilen ve gönderge arasındaki dinamik bağı, dilin somut gerçekliği yansıtırken aynı zamanda toplumsal değerleri, duygusal katmanları ve zihinsel tasvirleri de kodladığını göstermektedir. Bu karmaşık yapı, dilin bilimsel, sanatsal, hukuki ve teknolojik gibi sayısız işlevsel alana ayrılmasının temel nedenidir.

Makalede, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi terminolojisine uygun olarak temel düzeydeki terimler tasnif edilmiştir. Dilin uçsuz bucaksız muhtevası ve işlevselliği dört ana kategoride ele alınmıştır. *Dilbilimsel terimlerde* (11 terim) dilin genetik kökeni ve standartlaşma süreçleri dikkate alınmıştır. *İletişimsel terimlerde* (13 terim), sözsüz ve şifreli sistemler dâhil olmak üzere farklı duygusal kanallardaki somutlaşmaya dikkat çekilmiştir. *Kuramsal terimlerde*

(10 terim) ise dilin kendi sistemi içerisinde üst dil yapısı, modellemeler, kullanım alanları ve teknolojik gelişim süreçleri etkili olmuştur. *İşlevsel terimlerde* (23 terim) ise hukuki kesinlikten edebî estetiğe kadar uzmanlaşmış mesleki ve sosyal rollere göre ayrışma belirleyici olmuştur.

Elbette dilin kabına sığmayan kapsayıcılığı ve kavramsal derinliği göz önüne alındığında; makalede sunulan dördü taksonominin (dilbilimsel, iletişimsel, kuramsal, işlevsel) sınırlı kaldığı aşikârdır. Çünkü dilin epistemolojik evrenselliği; *astronomi dili, sanat dili, çizgi dili, nakış dili, kilim dili, motif dili, hikmet dili, gönül dili* gibi daha pek çok farklı bilişsel ve kültürel düzlemlerde kendini gösteren, yeni terim ve kategorizasyonlara olanak tanıyan geniş bir yelpazeyi işaret etmektedir.

İqtiboslar/ References/ Kaynaklar/ Чиски:

1. Altınörs Atakan. Dil Felsefesine Giriş. – İstanbul: İnkılap Yayınları, 2003.
2. Barthes Roland. Göstergebilim İlkeleri. – Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1979.
3. Boz Erdoğan. “Bir Gösterge Modeli Olarak Dil”, Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi, TDK, Cilt: CIX Sayı: 767-768, Kasım-Aralık 2015, s. 30-34.
4. Ergin Muharrem. Türk Dil Bilgisi. – İstanbul: Bayrak Basımevi, 2009.
5. Gencan Tahir Nejat. Yazın Terimleri Sözlüğü. – Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1974.
6. Gülensoy Tuncer. Türkçe El Kitabı. – Ankara: Akçağ Yayınları, 2010.
7. Korkmaz Zeynep. Gramer Terimleri Sözlüğü. – Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1992.
8. Martinet André. İşlevsel Genel Dilbilim. (Çeviren: Berke Vardar). – İstanbul: Multilingual Yayınları, 1998.
9. Palmer Frank Robert. Semantics. – İngiltere: Cambridge University Press, 1976.
10. Parlatur İsmail, Gözaydın Nevzat, Zülfikar Hamza. Türkçe Sözlük. – Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1998.
11. Rifat Mehmet. Göstergebilimin ABC’si. – İstanbul: Say Yayınları, 2009.
12. Rifat Mehmet. XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları. – İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2008.
13. Sarıyev Berdi. Türkmen Türkçesi ve Kültürü Üzerine Makaleler, (Hazırlayanlar: Emrah Yılmaz-Tuğba Yılmaz). – Ankara: Yayınları, 2017.
14. Saussure, Ferdinand. Genel Dilbilim Dersleri. (Çeviren: Berke Vardar). – İstanbul: Multilingual Yayınları, 1998.
15. Uçan Hilmi. “Dilin ‘Gösterilen’ Yüzü ve Üç Gösterge: Lütuf, Aşk ve Şefkat”, Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi, TDK, Cilt: CIX Sayı: 767-768, Kasım-Aralık 2015, s. 34-38.
16. Vardar Berke. Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü. – İstanbul: Multilingual Yayınları, 2002.
17. Wilkins John. An Essay Towards a Real Character and a Philosophical Language. – London: Gellibrand, and for John Martyn Printer to the Royal Society, 1668.

**BULLETIN OF THE
INTERNATIONAL JOURNAL
“TURKOLOGICAL
RESEARCH”**

In order to implement programs and projects developed to accelerate the relationship envisaged at the summit of the Organization of Turkic States held in Samarkand, as well as to coordinate and highlight the research work carried out in the field of Turkic studies, the International Journal “Turkological Research” at Samarkand State University named after Sharof Rashidov passed the state registration. The journal is intended to publish the results of scientific research in the field of Turkic languages and dialects, the history of linguistic and literary relations of the Turkic peoples of Central Asia, the socio-cultural field. There are such headings as a young researcher, memory and our anniversaries. Articles written in Uzbek, Turkish, Russian, English and all Turkic languages are accepted.

The scientific journal is based on the decision of the Higher Attestation Commission of the Ministry of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan dated May 8, 2024 and numbered 354/5; It is included in the list of scientific publications that are recommended for candidates to receive the Doctor of Philosophy (PhD) and Doctor of Science (DSc) academic degrees in the fields of history and philology to publish their scientific results due to their theses.

**THE JOURNAL PUBLISHES ARTICLES
IN THE FOLLOWING AREAS:**

- ✓ History of socio-cultural relations of the Turkic peoples;
- ✓ Research of the Turkic World;
- ✓ Dialectology of Turkic languages;
- ✓ Geopolitics of the Turkic World;
- ✓ Folklore Studies;
- ✓ Comparative Linguistics and Literary Studies;
- ✓ Literary Relations and Translation Studies.

CONTACT ADDRESS:

Mailing Address:

140104, University boulevard, 15,
Samarkand, Uzbekistan,
Research Institute of Turkology under
Samarkand State University named after
Sharof Rashidov

Phone:

+998 91 527 68 22

+998 99 596 35 69

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya2025

Email:

turkologiya.samdu@gmail.com

Website:

<https://turkologiya.samdu.uz>

REQUIREMENTS FOR ARTICLES:

- The article is presented on 8-10 pages;
- Article structure:
 1. The text of the article should be prepared in Times News Roman font, size 14, left: 3 cm, right: 1.5 cm, top and bottom: 2 cm; in A4 format in 1.15 intervals.
 2. The title of the article, surname, name and patronymic of the author (authors) are indicated in full and written in capital letters.
 3. Position, academic title, place of work (study), region, republic, telephone number, email address and ORCID number of the author (authors) are indicated in full.
 4. The abstract should consist of a brief content and importance of the article, results.
 5. At the beginning of each article, there should be an annotation in 2 other languages (optionally selected from Uzbek, English, Russian and Turkish) in addition to the language in which the article is written.
 6. The abstract should be no more than 120-150 words.
 7. At the bottom of the abstract, 7-10 keywords should be given that illuminate the content of the article.
 8. The article should be prepared in the following form:
 - a) Introduction;
 - b) Main part;
 - c) Results and Discussions;
 - d) Conclusions;
 - e) List of literature (References) – in alphabetical order;
 - f) Citations are given in brackets in the form of the author's surname - date of publication - page (Muminov, 2020: 25);
 - g) Figures, drawings, tables, diagrams are designated in Arabic numerals as "Figure". Signs or pointers are placed under the figure, in the next line, in the middle and highlighted in bold.
- The topic of the scientific article submitted by the author (or co-authors) must correspond to the journal's columns.
- Articles can be submitted in Uzbek, English, Russian, and all other Turkic languages
- The author(s) are responsible for the scientific validity, reliability and plagiarism of the information and evidence presented in the article;
- Articles will be considered. The journal publishes only articles recommended by experts;
- Articles not requested will not be published and will not be returned to the authors;
- Only 1 article of the author is published in 1 issue of the journal.

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO JURNALINING AXBOROT XATI

Davlatimiz tomonidan olib borilayotgan ijtimoiy-ma’rifiy, ilmfanni rivojlantirishga qaratilgan siyosat, Turkiy Davlatlar Tashkilotining Samarqandda o’tkazilgan sammitida ko’zda tutilgan o’zaro aloqalarni jadallashtirish bo’yicha ishlab chiqilgan dastur va loyihalarni amalga oshirish hamda turkologiya sohasida olib borilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlarini muvofiqlashtirish va yoritish maqsadida Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universitetida “Turkologik tadqiqotlar” xalqaro jurnali ta’sis etildi. Jurnal turkiy til va shevalar, Markaziy Osiyo turkiy xalqlari lisoniy va adabiy aloqalari tarixi, ijtimoiy-madaniy sohalarda amalga oshirilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlarining natijalarini e’lon qilishga mo’ljallangan. Jurnalda muharrir minbari, tadqiqotlar, ilmiy axborot, taqriz va e’tirof, ilmiy anjuman, yosh tadqiqotchi, xotira, yubilyarlarimiz kabi ruknlar mavjud. O’zbek, turk, rus, ingliz va barcha turkiy tillarda yozilgan maqolalar qabul qilinadi.

Ilmiy jurnal O’zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi OAKning 2024-yil 8-maydagi 354/5-sonli rayosat qarori asosida tarix, filologiya fanlari bo’yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro’yxatiga kiritilgan.

JURNAL QUYIDAGI YO’NALISHLARDAGI MAQOLALARNI NASHR QILADI:

- ✓ Turkiy xalqlarning ijtimoiy-madaniy aloqalari tarixi
- ✓ Turk dunyosi tadqiqotlari
- ✓ Turkiy tillar dialektologiya
- ✓ Folklorshunoslik
- ✓ Qiyosiy tilshunoslik va adabiyotshunoslik
- ✓ Adabiy aloqalar va tarjimashunoslik.

MUROJAAT UCHUN MANZIL:

Pochta manzili:

140104, Universitet xiyoboni, 15-uy,
Samarqand, O'zbekiston,
Sharof Rashidov nomidagi Samarqand
davlat universiteti huzuridagi
Turkologiya ilmiy-tadqiqot instituti

Telefon:

+998 91 527 68 22

+998 99 596 35 69

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya2025

Elektron pochta:

turkologiya.samdu@gmail.com

Veb-sayt:

<https://turkologiya.samdu.uz>

MAQOLALARGA QO'YILADIGAN TALABLAR:

- Maqola 8-10 sahifa hajmida taqdim etiladi;
- Maqolaning tarkibiy tuzilishi:
- 1. Maqola matni Times News Roman shriftida, 14 kattalikda, chap: 3 sm, o'ng: 1,5 sm, yuqori va quyi: 2 sm; 1,5 intervalda, A4 shaklida tayyorlanishi lozim.
- 2. Maqola sarlavhasi, muallif(lar)ning familiyasi, ismi va otasmi to'liq holatda katta harflar bilan yozilishi kerak.
- 3. Muallif(lar)ning lavozimi, ilmiy unvoni, ish (o'qish) joylari, viloyat, Respublika, telefon raqami, elektron pochta manzili va ORCID raqqami to'liq keltirilishi kerak.
- 4. Annotatsiya, maqolaning qisqacha mazmun va ahamiyati, natijalardan iborat bo'lishi lozim.
- 5. Har bir maqola boshida maqola yozilgan tildan tashqari yana 2 tilda (o'zbek, ingliz, rus va turk tillaridan ixtiyoriy ravishda tanlanadi) annotatsiya bo'lishi lozim.
- 6. Annotatsiya 120-150 so'zdan ko'p bo'lmagan shaklda bo'lishi kerak.
- 7. Annotatsiyaning pastki qismida maqola mazmunini yorituvchi 7-10 ta tayanch so'zlar keltirilishi kerak.
- 8. Maqola quyidagi shaklda tayyorlanishi kerak:
 - a) Kirish (Introduction);
 - b) Asosiy qism (Main part);
 - c) Natijalar va muhokama (Results and Discussions);
 - d) Xulosalar (Conclusions);
 - e) Adabiyotlar (References) – alifbo tartibida keltiriladi;
 - f) Havola(snoskalar)lar qavsda muallif familiyasi – nashr sanasi – sahifasi (Mo'minov, 2020: 25) shaklida keltiriladi;
 - g) Rasm, chizma, jadval, diagrammalar «Rasm» deb arab raqamlari bilan qayd etiladi. Belgi yoki ishoralar – rasm ostida, keyingi qatorda, o'rtada joylashtiriladi va qoraytirilgan shrift bilan belgilanadi.
- Muallif (yoki hammualliflar) tomonidan taqdim etilayotgan ilmiy maqola mavzusi jurnal ruknlariga mos kelishi shart.
- Maqolalar o'zbek, ingliz, rus va barcha turkiy tillarda taqdim etilishi mumkin.
- Maqolada keltirilgan ma'lumot va dalillarning ilmiy asoslanganligi, ishonchli va ko'chirmachilik holatlari uchun muallif(lar) mas'uldir;
- Maqolalar ekspertiza qilinadi. Ekspertlar tomonidan tavsiya etilgan maqolalargina jurnalda chop etiladi;
- Tavsiya etilmagan maqolalar chop etilmaydi va mualliflarga qaytarilmaydi;
- Jurnalning 1 ta sonida muallifning faqat 1 ta maqolasi chop etiladi.

**БЮЛЛЕТЕНЬ
МЕЖДУНАРОДНОГО ЖУРНАЛА
"ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ"**

В целях реализации программ и проектов, разработанных для ускорения взаимоотношений, предусмотренных на состоявшемся в Самарканде саммите Организации Тюркских Государств, а также координации и освещения научно-исследовательской работы, проводимой в области тюркологии, Международный журнал Самаркандского государственного университета имени Шарофа Рашидова «Тюркологические исследования» прошел государственную регистрацию. Журнал предназначен для публикации результатов научно-исследовательских работ в области тюркских языков и диалектов, истории языковых и литературных связей тюркских народов Средней Азии, социокультурной области. Есть такие рубрики, как молодой исследователь, память и наши юбилеи. Принимаются статьи, написанные на узбекском, турецком, русском, английском и всех тюркских языках.

Научный журнал на основании решения Высшей аттестационной комиссии (ВАК) Министерства высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан от 8 мая 2024 года под номером 354/5; Он включен в перечень научных изданий, рекомендуемых кандидатам на получение ученых степеней доктора философии (PhD) и доктора наук (DSc) в области истории и филологии для публикации своих научных результатов по своим диссертациям.

**В ЖУРНАЛЕ ПУБЛИКУЮТСЯ
СТАТЬИ ПО СЛЕДУЮЩИМ
НАПРАВЛЕНИЯМ:**

- ✓ История социально-культурных отношений тюркских народов;
- ✓ Исследования тюркского мира;
- ✓ Диалектология тюркских языков;
- ✓ Геополитика тюркского мира;
- ✓ Изучение фольклора;
- ✓ Сравнительное языкознание и литературоведение;
- ✓ Литературные отношения и переводоведение.

КОНТАКТНЫЙ АДРЕС:

Почтовый адрес:

140104, Университетский бульвар,
15, город Самарканд, Узбекистан,
Научно-исследовательский
институт Тюркологии при
Самаркандском Государственном
Университете имени Шарофа
Рашидова

Телефон:

+998 91 527 68 22

+998 99 596 35 69

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya2025

Электронная почта:

turkologiya.samdu@gmail.com

Веб-сайт:

<https://turkologiya.samdu.uz>

ТРЕБОВАНИЯ К СТАТЬЯМ:

- К публикации принимаются статьи объемом 8-10 страниц;
- Структура статьи:
 1. Текст статьи должен быть выполнен шрифтом Times News Roman, размером 14 пунктов, слева: 3 см, справа: 1,5 см, сверху и снизу: 2 см; с межстрочным интервалом 1,15, формат листа A4.
 2. Название статьи, фамилия, имя и отчество автора(ов) должны быть написаны заглавными буквами в полном регистре.
 3. Должность, ученое звание, места работы(учебы), регион, Республика, номер телефона, адрес электронной почты и ORCID-номер автора(ов) должны быть указаны полностью.
 4. Аннотация должна состоять из краткого содержания и важности статьи, результатов.
 5. В начале каждой статьи, помимо языка, на котором написана статья, должна быть аннотация на 2-х других языках (на выбор – узбекский, английский, русский и турецкий).
 6. Аннотация должна содержать не более 120-150 слов.
 7. Внизу аннотации должно быть 7-10 ключевых слов, освещающих содержание статьи.
 8. Статья должна быть подготовлена в виде:
 - a) Вступление (Introduction);
 - b) Основная часть (Main part);
 - c) Результаты и обсуждение (Results and Discussions);
 - d) Выводы (Conclusions);
 - e) Литература (References) – в алфавитном порядке
 - f) Ссылка(сноски) приводится в скобках в виде фамилии автора – дата публикации – страница (Муминов, 2020: 25);
 - g) Рисунки, чертежи, таблицы, схемы нумеруются арабскими цифрами и обозначаются как «Рисунок». Знаки или указатели размещают под рисунком, в следующей строке, посередине и выделяют жирным шрифтом.
- Тема научной статьи, представленной автором (или соавторами), должна соответствовать рубрикам журнала.
- Статьи могут быть представлены на узбекском, английском, русском и всех других тюркских языках.
- Автор(ы) несут ответственность за научную обоснованность, достоверность и плагиат информации и доказательств, представленных в статье;
- Статьи рецензируются. В журнале публикуются только статьи, рекомендованные экспертами;
- Нерекомендованные статьи не публикуются и не возвращаются авторам;

“TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” DERGİSİNİN BÜLTENİ

Özbekistan Cumhuriyeti devletinin sosyal-eğitimsel ve bilimsel gelişme politikasının başarılı şekilde uygulanmasına yardımcı olmak amacıyla, Semerkant’ta düzenlenen Türk Devletleri Teşkilatının zirvesinde öngörülen karşılıklı ilişkilerin hızlandırılması için geliştirilen program ve projeleri uygulamak, bilimsel çalışmaları koordine etmek, Türkoloji alanında yürütülen araştırma çalışmaları Şeraf Reşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi, Uluslararası “Türkoloji Araştırmaları” dergisini tescil etmiştir. Dergi, Türk dili ve lehçeleri, Orta Asya Türk topluluklarının dil ve edebiyat ilişkileri tarihi, sosyo-kültürel alanlardaki bilimsel ve araştırma çalışmalarının sonuçlarını yayınlamayı amaçlamaktadır. Dergimizde editör kürsüsü, araştırma, bilim dünyasından, inceleme ve tanıma, bilimsel konferans, genç araştırmacı, hatıra, yıldönümleri gibi sütunlar yer almaktadır. Özbekçe, Türkçe, Rusça, İngilizce ve tüm Türk lehçelerinde yazılmış makaleler kabul edilmektedir.

Bilimsel dergi, Özbekistan Cumhuriyeti Yükseköğrenim, Bilim ve İnovasyon Bakanlığı’na bağlı Yüksek Kabul Komisyonu’nun 8 Mayıs 2024 tarihli ve 354/5 sayılı kararına esasen; tarih, filoloji alanlarında Felsefe Doktoru (Doktora) ve Bilim Doktoru (DSc) akademik derecesini almaya aday kişilerin tezleri dolayısıyla bilimsel sonuçlarını yayınlaması tavsiye edilen ilmi yayınlar listesine dâhil edilmiştir.

DERGİ AŞAĞIDAKİ ALANLARDA MAKALELER YAYINLAMAKTADIR:

- ✓ Türk Dünyasındaki sosyo-kültürel ilişkilerin tarihi;
- ✓ Türk Dünyası araştırmaları;
- ✓ Türk Lehçeleri diyalektolojisi;
- ✓ Türk Dünyasının jeopolitiği;
- ✓ Folklor çalışmaları;
- ✓ Karşılaştırmalı dilbilim ve edebiyat çalışmaları;
- ✓ Edebi ilişkiler ve çeviri çalışmaları.

İLETİŞİM ADRESİ:

Posta adresi:

140104, Üniversite Bulvarı, 15,
Semerkant şehri, Özbekistan, Şeraf
Reşidov adına Semerkant Devlet
Üniversitesine bağlı Türkoloji
Araştırmaları Enstitüsü

Telefon:

+998 99 582 93 81

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya2025

E-posta:

turkologiya.samdu@gmail.com

İnternet sitesi:

<https://turkologiya.samdu.uz>

MAKALE YAZIM KURALLARI:

- Makale 8-10 sayfada sunulur;
- Makale'nin yapısı:
 1. Makale metni Times New Roman yazı tipinde, 14 punto büyüklükte, sol kenarından 3 cm'lik, sağ kenarından 1,5 cm'lik, üst ve alt kenarından 2 cm'lik boşluk bırakılarak, tek sütun olarak, 1,15 satır aralığında, A4 boyutunda hazırlanmalıdır.
 2. Makalenin başlığı, yazar(lar)ın soyadı, adı ve baba adı tam olarak büyük harflerle yazılmalıdır.
 3. Yazar(lar)ın pozisyonu, akademik ünvanı, çalıştığı (öğrendiği) yer, bölgesi, cumhuriyeti, telefon numarası, e-posta adresi ve ORCID numarası eksiksiz olarak verilmeli.
 4. Özet, makalenin amacını, önemli bulgularını ve sonuçlarını içermelidir.
 5. Her makalenin başında, makalenin yazıldığı dilin yanı sıra 2 dilde de (isteğe bağlı olarak Özbekçe, İngilizce, Rusça ve Türkçe arasından seçilecek) açıklama bulunmalıdır.
 6. Özet, 120-150 sözcüğü geçmeyecek şekilde yazılmalıdır.
 7. Özeti alt kısmında makalenin içeriğini tanımlayacak en az 7, en fazla 10 anahtar kelimeye yer verilmelidir.
 8. Makale, aşağıdaki formatda hazırlanmalıdır:
 - a) Giriş (Introduction);
 - b) Ana bölüm (Main part);
 - c) Sonuçlar ve tartışma (Results and Discussions);
 - d) Sonuçlar (Conclusions);
 - e) Kaynakça (References) alfabetik olarak sıralanmalıdır;
 - f) Bağlantılar (dipnotlar) yazarın soyadı - yayın tarihi - sayfa şeklinde parantez içinde verilecektir (Muminov, 2020: 25);
 - g) Resim, çizim, tablo, diyagramlar "Resim" olarak Arap rakamları ile kaydedilir. İşaretler resmin altına, bir sonraki satıra, ortaya yerleştirilir ve koyu yazılır.
 - Yazarın (veya ortak yazarların) sunduğu bilimsel makalenin konusu dergi sütunlarıyla örtüşmelidir.
 - Makaleler Özbekçe, İngilizce, Rusça ve tüm Türk dillerinde gönderilebilir.
 - Makalede sunulan bilgi ve kanıtların bilimsel dayanağı, güvenilirliği ve intihalden yazar(lar) sorumludur.
 - Makaleler hakemli olacaktır. Dergide sadece uzmanlar tarafından tavsiye edilen makaleler yayımlanır.
 - Talep edilmeyen yazılar yayınlanmayacak ve yazarlarına iade edilmeyecektir.
 - Derginin 1 sayısında yazarın sadece 1 makalesi yer alacaktır.

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL
RESEARCH”

ULUSLARARASI “TÜRKÖLÖJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL
DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Muharrir:

Musahhih va texnik muharrir:

Norxo‘ja Choriyev

Rahmatulloh Shokirov

2025-yil 20-oktabrda tahririy-nashriyot bo‘limiga qabul qilindi.

2025-yil 24-oktabrda original-maketdan bosishga ruxsat etildi.

Qog‘oz bichimi 60x84.1/16. «Times New Roman» garniturası.

Offset qog‘ozı. Shartlı bosma tabog‘ı –9.

Adadı 15 nusxa. Buyurtma №742

SamDU tahririy-nashriyot bo‘limi bosmaxonasida chop etildi.

140104, Samarqand sh., Universitet xiyoboni, 15.

ISSN 2992-9229

9 772992 922004